

Jana Hubková

Symbolika labyrintu v letákové publicistice Komenského doby

Fenomén labyrintu či bludiště se v mnoha formách uplatnil v různých dějinných etapách i prostředích. Mezi prameny, které o tom svědčí, patří i neperiodické letáky let 1618–1623, které vytvořily první publicistický vrchol třicetileté války a vznikaly těsně před tím, než Komenský věnoval *Labyrint světa a ráj srdce* Karlu st. ze Žerotína. Motiv labyrintu se vztahem k událostem stavovského povstání a vlády Fridricha Falckého v Čechách nacházíme i na třech letácích, kterým je v úvodní části věnována pozornost. Prvním je zatím nedostatečně zhodnocený jednolist *Labyrinthus oder Jrrgarten* s alegorickým líčením protihabsburského odboje v podobě souboje lva s orlem. Tento labyrint z písmen skrýval nesnadno čitelný text, který byl roku 1620 zpřístupněn pomocí stejnojmenného kvartového/vícestránkového letáku (edice v příloze). Motiv labyrintu využil i neznámý autor satirického jednolistu *Gerechter Weegweiser*, jenž byl součástí masívní publicistické kampaně proti Fridrichovi Falckému. Oba anonymní ilustrované jednolisty jsou součástí sbírky, kterou shromáždil Komenského současník, v Praze působící císařský rada Franz Gottfried Troilo z Lessotu k větší slávě Ferdinanda II.

Všudypřítomná císařská propaganda přinášela naprosto odlišný obraz světa, který byl v příkrém rozporu s tíživou realitou, v níž se po bitvě na Bílé hoře ocitli jinak smýšlející obyvatelé Českého království, včetně Komenského. O tom svědčí i kronika Pavla Skály ze Zhoře, jenž řadu letákových textů do svého díla zapsal a okomentoval i kampaň proti králi Fridrichovi, s níž ještě dlouho toto prostředí spojovalo své naděje. Společným jmenovatelem mezi imaginárním světem císařské letákové propagandy a cestou Komenského poutníka labyrintem světa jsou rozmanité manipulativní způsoby ovlivňování. Obě tyto konstrukce obrazu světa vykazují styčné body různého původu a svědčí o možných vzájemných reakcích. I když nelze pominout kapitulu XXII. *Poutník mezi novináře trefil*, s kampaň proti Fridrichovi nepochybně souvisí i pasáž z kap. XXVII., v níž poutník rozhořčeně komentuje špatnou práci malířů, kteří v paláci Fortuny vytvářejí nepravdivé portréty vyvolenců. Mnohé souvislosti však ukazují spíše na zakotvení obou zmíněných konstrukcí světa v soudobém myšlení, které utvářela také emblematika. Nahlížení do obou oblastí však dozajista přispívá k lepšímu pochopení doby.

The Symbolism of the Labyrinth in Pamphlet Journalism in Comenius' Time

The phenomenon of the labyrinth or maze has been utilized in various forms across different historical periods and contexts. Among the sources that testify to this are the non-periodic pamphlets from the years 1618–1623, created shortly before Comenius dedicated *The Labyrinth of the World and the Paradise of the Heart* to Karel the Elder of Žerotín, which marked the first journalistic peak of the Thirty Years' War. The motif of the labyrinth, related to the events of the Bohemian Revolt and the reign of Frederick V in Bohemia, can also be found in three pamphlets that are given attention in the introductory part. The first is the yet insufficiently evaluated single-sheet pamphlet *Labyrinthus oder Jrrgarten* with an allegorical depiction of the anti-Habsburg rebellion in the form of a duel between a lion and an eagle. This letter labyrinth contained a text that was difficult to read and which was made accessible in 1620 through a quarto/multi-page pamphlet of the same name (edition in the appendix). The motif of the labyrinth was also used by an unknown author of the satirical single-sheet *Gerechter*

Weegweiser, which was part of a massive journalistic campaign against Frederick V. Both anonymous illustrated single-sheets are part of a collection assembled by Comenius' contemporary, the imperial councilor Franz Gottfried Troilo of Lessoth, residing in Prague, to the greater glory of Ferdinand II.

The ubiquitous imperial propaganda presented an utterly different view of the world, which was in stark contrast to the harsh reality faced by the dissenting inhabitants of the Kingdom of Bohemia after the Battle of White Mountain, Comenius being one of them. This is also evidenced by the chronicle of Pavel Skála of Zhoř, who recorded many pamphlet texts in his work and commented on the campaign against King Frederick, with whom this environment still long associated their hopes. A common denominator between the imaginary world of imperial pamphlet propaganda and the journey of Comenius' pilgrim through the labyrinth of the world is the various manipulative methods of influence. Both these constructs of the world exhibit points of contact from different origins and indicate possible mutual reactions. Although chapter XXII, *The Pilgrim Encounters the Journalists*, cannot be overlooked, the passage from chapter XXVII, where the pilgrim indignantly comments on the poor work of painters creating false portraits of the selected few in the Palace of Fortune, undoubtedly relates to the campaign against Frederick. Many connections, however, point more to the anchoring of both mentioned constructs of the world in contemporary thought, which was also shaped by emblematic art. Examining both areas undoubtedly contributes to a better understanding of the era.